

2025, Vol. 6(1), 233-250

© The Author(s) 2025

Article reuse guidelines:

<https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif>

DOI: 10.47613/reflektif.2025.210

Article type: Research Article

Received: 29.12.2024

Accepted: 03.02.2025

Published Online: 25.02.2025

Parla Güneş*, Berna Görgülü**, Yeşim Tanrıvermiş***

Afet Sonrası Bireylerde Konut Tercih Analizi: Adıyaman İli Örneği

Post-Disaster Housing Preference Analysis: The Case of Adıyaman Province

Öz

Anadolu coğrafyasında birçok deprem felaketi yaşanmış olup en büyük yıkımın 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri'nde meydana geldiğini söylemek mümkündür. Art arda 7.7 ve 7.6 büyüklüklerinde iki büyük depremin oluşması sebebiyle toplamda 11 il depremten etkilenmiştir. Bu depremler esnasında büyük bir yıkım gerçekleşmiş olup yaklaşık 60.000 kişi kendilerini en güvende hissettikleri konutlarında hayatlarını kaybetmiştir. Kriz yönetiminde üstesinden gelinmesi zor bir süreçte girilmiş hem yapısal çevrenin yeniden inşası hem de bireylerin psikososyal durumlarının toparlanması için çalışmalar yapılması zorunlu olmuştur. Aynı zamanda bireylerin deprem-yapı-zemin ilişkisinde giderek artan farkındalık seviyesi ve bu duruma ek olarak bireyin kendi psikolojik direnç seviyesi konut seçimini etkilediği dikkati çekmektedir. Bu çalışma ile depremlerin Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'ne (CD-RISC) bağlı olarak depremedelerin dirençlilik seviyelerinin konut seçimini ne yönde etkilemiş olduğu üzerinde durulmakta ve konuyu daha iyi anlayabilmek için yöntem olarak derinlemesine görüşme yöntemiyle sonuçlar analiz edilmiştir. Adıyaman İli kapsamında yapılan çalışmada, CD-RISC uygulamaları ile bireylerin travmalar sonrasında kendilerini güvende hissedecekleri yapıları tercih etme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur.

233

Abstract

Many earthquake disasters have occurred in the Anatolian geography, and it can be said that the most significant devastation occurred during the 6th February 2023 Kahramanmaraş Earthquakes. Due to the occurrence of two major earthquakes with magnitudes of 7.7 and 7.6, a total of 11 provinces were affected by the disaster. During these earthquakes, widespread destruction occurred, and approximately 60,000 people lost their lives in the homes where they felt safest. This marked the beginning of a challenging process in crisis management, necessitating efforts for both the reconstruction of the built environment and the recovery of individuals' psychosocial well-being. At the same time, the increasing awareness of the relationship between earthquakes, structures, and soil, along with the individual's own psychological resilience, has been found to influence housing preferences. This study focuses on how the level of resilience of earthquake survivors, measured by the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC), has influenced their housing choices, and the results have been analyzed using in-depth interviews as a method to better understand the issue. In the study conducted in Adıyaman province, it was revealed through CD-RISC applications that individuals tend to prefer structures in which they feel safe after experiencing trauma.

Anahtar Kelimeler

Deprem, psikolojik dirençlilik, konut tercihi, Connor-Davidson

Keywords

Earthquake, psychological resilience, housing preference, Connor Davidson

* Ankara Üniversitesi, parlaagunes@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0356-2044.

** Ankara Üniversitesi, brngorgulu@ankara.edu.tr, ORCID: 0009-0009-7246-7615.

*** Ankara Üniversitesi, aliefendioglu@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0859-7150.

Giriş

Bulunduğu coğrafyanın şartları gereği sismik hareketliliğin fazlaca yaşandığı Türkiye’de depreme ilişkin birçok deneyim yaşanmış, bireyler yaşamlarını yitirmiş, yapıları çevrede ise hasar ve kayıplar meydana gelmiştir. Depreme maruz kalan bireylerin çoğunlukla konutlarında vefat etmeleri konutun nerede ve nasıl inşa edilmesi gerektiği konularında farkındalık seviyelerini artırıcı bir rol oynamaktadır. Bu durum geçmişte deprem tehlikesi yüksek bölgelerde yaşayan bireylerin konut tercihinde daha hassas iken günümüzde bu hassasiyetin haberleşme ve iletişim araçlarının gelişmesi ile toplum geneline yayıldığı görülmektedir. Dolayısıyla kişinin güven içinde yaşamını sürdürebileceği ve barınma ihtiyacını karşılayabileceği bir konutta yaşaması gerekmekte ve bu aşamada bireyin psikolojik direnç seviyesi önem kazanmaktadır.

Afet sonrası psikolojik dirençlilik, bireylerin ve toplulukların felakete karşı verdikleri duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkilerin anlaşılması açısından önemli görülmektedir. Bu çalışma, 6 Şubat 2023 yılında yaşanan Kahramanmaraş Depremleri’nde hasar ve kayıp oranı yüksek olan Adıyaman İli kapsamında yürütülmüştür. Çalışmanın temel soruları; “Afet sonrası psikolojik dirençlilik hangi faktörlere göre değişiklik göstermekte, bireyler bu süreçte başa çıkma mekanizmalarını nasıl geliştirmekte ve psikolojik dirençlilik seviyesine bağlı olarak konut tercihini etkileme düzeyi nedir?” olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amacı, afetzedelerin psikolojisi üzerindeki etkilerini anlamak, bu bağlamda konut tercihlerinin nasıl şekillendiğini analiz etmektir. Literatürde, psikolojik dirençliliğin sosyal destek, kültürel normlar, bireysel başa çıkma stratejileri ve toplumsal uyum gibi unsurlar tarafından etkilendiği vurgulanmaktadır (Bonanno, 2004: 22; Masten, 2014: 11). Adıyaman İli özelinde bu faktörler, yerel kültürel yapı, sosyoekonomik durum ve afet sonrası yardım süreçlerinin etkisi ile ele alınacaktır. Kavramsal çerçeve Masten’in (2001)’in “ordinary magic” (doğal dayanıklılık) kavramı, bireylerin olağanüstü stres veya travmatik olaylar karşısında geliştirdiği doğal dayanıklılık süreçlerini anlamaya odaklanmaktadır. Bu kavram, bireylerin sıradan yaşamlarında farkında olmadan geliştirdikleri başa çıkma mekanizmalarının, kriz durumlarında nasıl devreye girdiğini açıklamaktadır. Adıyaman İli gibi felaketten ciddi şekilde etkilenen bir bölgede, bireysel psikolojik dirençliliğin sadece içsel güçlerle değil, aynı zamanda toplumun kolektif dayanıklılığı ve sosyal bağların güçlenmesiyle nasıl beslendiği incelenmiştir. Bu perspektif, afet sonrası bireylerin psikolojik süreçlerini incelerken topluluk içindeki sosyal destek ağlarının ve dayanışmanın bireysel dirençliliği nasıl pekiştirdiğini anlamak için de bir temel sunmaktadır. Çalışmanın özgün katkısı, afet sonrası bireysel ve toplumsal dayanıklılık arasındaki ilişkiyi, yerel bağlamda derinlemesine analiz etmek ve Adıyaman İli gibi sosyo-kültürel olarak zengin fakat kırılgan yapıya sahip bir bölgede yaşanan deneyimlerden yola çıkarak kuramsal çerçeveye katkı sunmaktır. Bu çalışma, afet sonrası psikolojik müdahale ve dayanıklılık geliştirme süreçlerinde, yerel özelliklere uygun stratejiler geliştirilmesinin önemini vurgularken, literatüre yeni ve özgün bir perspektif kazandırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, saha araştırması ile afet sonrası bi-

reylerin yaşadıkları psikolojik süreçler, başa çıkma yöntemleri ve dirençlilik seviyeleri analiz edilmiş; elde edilen bulguların literatür ile karşılaştırılması sağlanmıştır.

Bu çalışma, psikolojik dayanıklılık ve birey-çevre ilişkisinin afet sonrası konut tercihlerinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede deprem öncesi yapılan konut tercihine dayalı farklı çalışmalarda ise (Cutter et al. 2008) bireylerin güvenlik algılarının genellikle çevresel riskler yerine ekonomik ve sosyal faktörlerle şekillendiğini göstermektedir. Adıyaman ili kapsamında yapılan çalışma afet öncesi tercihlerin detaylı bir analizi, afet sonrası tercih değişimlerinin daha net anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Böyle bir karşılaştırma, afet sonrası bireylerin tercih dinamiklerindeki temel motivasyonları (yapı güvenliği, deprem yönetmeliğine uygunluk, sosyal dayanışma gibi) daha kapsamlı bir şekilde değerlendirme imkanı sunacaktır. Benzer şekilde (Acerer 1999) çalışmasında Türkiye’de meydana gelen depremler sonrasında afet konutları ile ilgili yaşanan sorunları ele almakta ve afet öncesi ile sonrası konut tercihlerini karşılaştırmalı bir şekilde incelemektedir. Çalışmada, afet sonrası bireylerin konut seçimlerinde güvenlik, dayanıklılık ve toplumsal dayanışma gibi unsurların etkisi vurgulanmaktadır. Özellikle, afetten etkilenen bireylerin, yaşadıkları travmalar sonrasında kendilerini güvende hissedecekleri yapıları tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu şekilde, iki çalışma arasındaki ilişki, afet sonrası bireylerin psikolojik dirençlilikleri ve konut tercihleri üzerindeki etkilere dair ortak bir bağlam sunmaktadır.

Adıyaman İli özelinde, CD-RISC uygulamaları bireylerin yaşanan travmalar sonrasında kendilerini güvende hissedecekleri yapıları seçme eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (CD-RISC), farklı sosyo-psikolojik alanlarda bireylerin dayanıklılık düzeylerini ölçme aracı olarak kullanıldığı (Sills ve Stein 2007; Windle vd 2011) literatürde, özellikle bireylerin çevresel zorluklara, travmatik olaylara veya afet sonrası durumlara karşı direnç gösterme kapasitelerini analiz etmekte sıklıkla uygulanmıştır. CD-RISC, psikolojik dirençliliğin bireyin yaşam tercihleri üzerindeki etkisini araştırırken, konut tercihlerinde güvenlik, dayanıklılık ve toplumsal destek gibi faktörlerin önemini vurgulamaktadır.

Literatür Taraması

Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (CD-RISC), bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını ölçerek, onların çevresel uyum stratejileri ve afet sonrası yaşam tercihleri ile ilgili sosyolojik analizlere olanak tanımaktadır. Deprem afeti gibi durumlarda, özellikle mekânsal değişim ve dönüşüm süreçleri hızlanmakta ve bu dönüşümde bireylerin psikolojik dayanıklılık seviyelerinin etkili olduğu gözlemlenmektedir. Afetlerin yol açtığı yıkım, bireylerin yaşadıkları çevreyle olan ilişkilerinde köklü değişimlere neden olmaktadır. Literatürde, afet sonrası yaşanan bu mekânsal değişim ve dönüşüm süreçleri, bireylerin psikolojik dirençlilikleri ile ilişkili olarak analiz edilmiştir. Afet sonrası dönemde, özellikle psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin mekânsal uyum sağlama kapasitesinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışmada Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin (CD-RISC) uygulama alanları incelenerek, birey-çevre ilişkisi ve psikolojik dayanıklılığın konut tercihlerine etkisi analiz edilmiştir. Connor ve Davidson (2003), "Development of a New Resilience Scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC)" başlıklı çalışmaları ile, psikolojik dayanıklılık kavramını tanımlayarak ölçeğin geliştirilmesini sağlamıştır. Çalışma, psikolojik dirençliliğin ölçümünde CD-RISC'nin güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Ölçek, özellikle travma, stres ve psikiyatrik rahatsızlıklardan sonra bireylerin psikolojik dayanıklılığını değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Masten (2001: 228), "Ordinary Magic: Resilience Processes in Development" adlı çalışmasında, psikolojik dayanıklılığın çocukluktan itibaren çevresel etmenler ve aile desteğiyle geliştiğini savunmaktadır. Çalışma, afet sonrası konut tercihlerinin bireylerin güvenlik arayışları ve travma sonrası ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiğini öne sürmektedir. Bireylerin yaşadıkları çevre ile kurdukları ilişki, onların psikolojik dayanıklılık düzeylerini ve afet sonrası çevresel taleplere uyum yeteneklerini doğrudan etkilemektedir. Çevresel stres faktörleri karşısında bireyin psikolojik dayanıklılığının gelişiminde sosyal destek ağlarının ve toplumsal bağların önemli bir rol oynadığını savunmakta ve bu nedenle, bireylerin afet sonrası dönemde yeni mekânsal tercihlerine yönelmesinde güvenlik ve sosyal bağlılık ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada, bireyler, güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyokültürel uyum sağlamak amacıyla mekânsal seçimlerini yeniden değerlendirmenin yanı sıra daha dayanıklı ve güvenli yapıları tercih etmekte oldukları vurgulanmıştır.

Bu bağlamda; bireylerin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda yer edinme isteği, bireylerin afet sonrası mekânsal değişimde eski çevrelerine benzerlik arayışları veya yeni çevreye uyum sağlama çabaları olarak kendini göstermektedir. Hidalgo ve Hernandez (2001: 275) ile bireylerin psikolojik dayanıklılık seviyelerine göre yeni mekânlarda yer edinme ve bağlanma süreçlerinin değiştiğini ortaya koymaktadır. Çalışmada, bireylerin dayanıklılık seviyelerinin yüksek olması, yeni mekâna uyum sağlama kapasitesini artırırken, düşük dayanıklılığa sahip bireylerin ise eski çevrelerine dönme eğilimini gösterdikleri belirtilmiştir. CD-RISC gibi ölçeklerle ölçülen psikolojik dayanıklılığın, bireylerin afet sonrası yer edinme ve çevreye uyum sağlama düzeylerini anlamaya yardımcı olduğu vurgulanmaktadır. Topluluk dayanıklılığı, afet sonrası bireylerin bir araya gelerek yeni yaşam alanlarında ortak bir aidiyet duygusu geliştirmelerini sağlamaktadır.

Bonanno (2004:22), "Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events?" başlıklı çalışmasında, bireylerin travmatik olaylar sonrasında gösterdikleri dayanıklılık kapasitesini incelemiştir. Bu çalışma, psikolojik dirençliliğin bireyin çevresel koşullara bağlı olarak gelişebileceğini ve konut seçiminde güvenlik ve dayanıklılığın önem kazandığını ortaya koymaktadır.

Bonanno (2004: 22) ile Smith vd. (2008: 195), travma sonrası dayanıklılığın bireyin çevre ile ilişkisini nasıl şekillendirdiğini inceleyerek, dayanıklılığı yüksek bireylerin travmatik

olaylardan sonra hızlıca toparlanma eğiliminde olduklarını göstermişlerdir. Yapılan araştırmalarda, dayanıklılığın çevresel stresörlerle başa çıkmada kritik ve CD-RISC'nin bu etkileşimi ölçmede işlevsel olduğu belirtilmekte ve afet sonrası dayanıklılığın bireylerin çevresel taleplere yanıt verme yeteneklerini artırdığını göstermektedir. Bu kapsamda, CD-RISC'nin sağladığı veriler, bireylerin afet sonrası mekânsal düzenlemelere ne ölçüde uyum sağladıklarını analiz etmede önem taşımaktadır. Afet sonrası mekânsal değişim ve dönüşümde psikolojik dayanıklılık unsurlarını temel alan sosyolojik çalışmalar, bireylerin yeni çevrelerine uyum sağlama kapasitelerinin önemini vurgulamaktadır.

Kyle, Graefe, Manning ve Bacon (2004: 217), afet sonrası yeniden inşa edilen toplulukların, sosyal destek mekanizmalarını güçlendirerek bireylerin mekâna olan bağlılıklarını artırdığını belirtmektedir. Bu çalışmalar, bireylerin afet sonrası yerleştikleri yeni mekânlarda komşuluk ilişkileri ve toplumsal destek aracılığıyla mekâna aidiyet geliştirdiklerini göstermektedir. Özellikle, dayanıklılığı yüksek bireylerin sosyal destek ağlarını etkin bir şekilde kullanarak yeni mekânlarına adaptasyon süreçlerini hızlandırdığı vurgulanmaktadır.

Manzo ve Perkins (2006: 336), afet sonrası bireylerin mekâna aidiyet duygusunu koruma ve yeniden inşa etme çabalarının, travma sonrası psikolojik iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynadığını savunmaktadır. Çalışma ile bireylerin afet sonrası kendilerini güvende hissettikleri ve tanıdıkları mekânlara dönme eğiliminde oldukları ifade edilmektedir. Bu çerçevede, afet sonrası yeni konut alanlarında aidiyet duygusunun geliştirilmesi, bireylerin sosyal bağlarını sürdürebilmesi ve çevreye uyum sağlayabilmesi açısından önem taşımakta olduğu vurgulanmaktadır.

Sosyal bağlam etkisine yönelik bir diğer çalışma; Zautra, Hall ve Murray (2010: 4) "A New Definition of Health for People and Communities" adında olup, bireysel dayanıklılığın toplumsal çevreyle olan ilişkisini analiz etmektedir. Çalışma ile dayanıklı bireylerin afet sonrası yer seçiminde çevre dostu ve güvenli alanları tercih ettiğini, bu alanların bireysel ve toplumsal refahı artırdığını vurgulanmaktadır. Afet sonrası dönemde bireylerin konut tercihleri, psikolojik dayanıklılık düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Yapılan bu çalışmada, CD-RISC'nin, afet sonrasında bireylerin güvenli konut taleplerini ve çevresel koşullara uyum kapasitelerini değerlendirmekte önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Dayanıklılığı yüksek bireylerin, afet sonrası daha güvenli ve çevreye uyumlu konut seçeneklerine yöneldiklerini belirtmiştir. Bu bireyler, konut seçimlerinde çevresel faktörlerin yanı sıra konutun yapısal dayanıklılığına ve sosyal bütünleşme olanaklarına da önem vermektedir. Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde, bireylerin psikolojik ihtiyaçları doğrultusunda mekânsal tasarımın şekillenmesi gerektiği konusunun üzerinde durulmaktadır.

Norris vd. (2018: 128) araştırmalarında, afet sonrası toplulukların dayanıklılık süreçlerini inceleyerek, dayanıklılığın mekânsal planlamada göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Yapılan bu çalışma ile afet sonrası dönemde bireylerin yeni mekânlarda sosyal bağlarını sürdürebilmeleri için yerel yönetimlerin sosyo-psikolojik desteği artıran mekânsal

düzenlemeler yapmalarının önemi vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, afet sonrası mekânda yer edinme isteği, yalnızca bireylerin kendi psikolojik dayanıklılıkları ile değil, aynı zamanda komşuluk ilişkileri ve topluluk desteği ile de şekillenmektedir. Dayanıklılığı yüksek toplulukların, bireylerin aidiyet geliştirme süreçlerine katkıda bulunarak, afet sonrası konut alanlarında sosyal uyumu teşvik ettiği ortaya konulmuştur. Çalışmada toplumsal destek ve komşuluk ilişkileri, afet sonrası yeni yerleşimlerde mekâna aidiyet duygusunun güçlenmesinde belirleyici bir rol oynamakta olduğu ifade edilmektedir.

Booth and Neill (2017: 49), “Coping Strategies and the Development of Psychological Resilience” adlı çalışmasıyla psikolojik dayanıklılığın, bireyin çevresel faktörlerle nasıl etkileşime geçtiğini ve dayanıklılığı artırma stratejilerini tartışmıştır. Çalışma, dayanıklılık düzeyi yüksek bireylerin çevreye uyum sağlama ve stresle başa çıkma konularında daha başarılı olduklarını göstermektedir.

Afet sonrası konut tercihleri, yalnızca güvenlik ve dayanıklılık gereksinimlerinden değil, aynı zamanda bireylerin mekâna aidiyet ve yer edinme ihtiyaçlarından da etkilenmektedir. Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireyler, afet sonrası yeni mekânlara daha kolay uyum sağlarken, topluluk desteği ile mekâna bağlılık duygusunu da güçlendirmektedir. CD-RISC, bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini ölçerek onların afet sonrası mekânda yer edinme ve aidiyet geliştirme süreçlerine yönelik sosyolojik ve psikolojik analizlerin yapılmasına katkı sağlamaktadır. Bu açıdan afet sonrası yeniden yapılandırma çalışmaları, bireylerin mekâna aidiyet duygusunu ve yer edinme isteklerini teşvik edecek şekilde, sosyal bütünleşmeye ve dayanıklılığa uygun olarak tasarlanması önem arz etmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş Depremleri’nde önemli ölçüde etkilenen Adıyaman İli’nde bireysel psikolojik dirençliliğin yalnızca bireysel içsel güçlerle değil, aynı zamanda toplumun kolektif dayanıklılığı ve sosyal bağların güçlenmesiyle nasıl şekillendiği ele alınmıştır. Buna bağlı olarak, afet sonrası bireylerin psikolojik durumunun yanı sıra sosyal destek ağları ve dayanışmanın bireysel dirençliliği nasıl pekiştirdiğini anlamaya yönelik bir temel sağlamaktadır. Afet sonrası psikolojik müdahale ve dayanıklılık geliştirme süreçlerinde, yerel koşullara uygun stratejilerin oluşturulmasının önemini vurgularken, literatüre yenilikçi ve özgün bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, saha araştırması aracılığıyla afet sonrası bireylerin yaşadıkları psikolojik süreçler, başa çıkma stratejileri ve dirençlilik düzeyleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve elde edilen bulgular, mevcut literatürle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Türkiye’de Yaşanan Depremler ve Konut Tercihine Olan Etkisi

Türkiye, tarihsel olarak bakıldığında çok sayıda büyük deprem yaşamıştır. Bu depremlerin sonucunda insan yaşamını tehdit ettiği kadar yapıları çevrede de hasar ve kayıpların oluşmasına neden olmaktadır. Deprem tehlikesinin yüksek risk içerdiği yerleşim yerlerinde mekânsal

kararların doğru verilmemesi, bina kalitelerinin düşük olması, stratejik öneme sahip fonksiyonların, tesislerin yer seçimlerinde hatalı kararlar verilmesi, vb. öncül nedenler maddi manevi kayıpların yaşanmasına, karşılaşılabilecek tehlikenin ve riskin boyutunun artmasına yol açmaktadır (Görgülü, 2023:98). Türkiye’de 1912-2023 yılları arasında gerçekleşen 7.0 üzeri büyüklükteki depremlerde toplam 130.877 kişi hayatını kaybetmiş ve 1.107.676 bina hasar görmüş, 2023 yılına kadar deprem sebebiyle en büyük kayıp ve hasarın 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş Depremlerinde yaşandığı kayıt altına alınmıştır. Geline nokta sadece 7.0 ve üzeri depremlerde neredeyse orta büyüklükte bir şehir nüfusu kadar insanın yaşamını yitirdiği ve 7.0 ve altı büyüklükteki depremlerde de birçok insanın hayatını kaybettiği bilinmektedir (Tablo 1).

Tablo 1

1912-2023 Yılları Arasında Türkiye’de Yaşanan 7.0 Büyüklük ve Üzeri Depremler

Yıl	Yer	Deprem Büyüklüğü	Can Kaybı	Hasarlı Bina Sayısı
1912	TEKİRDAĞ-Mürefte Depremi	7.3	216	5.540
1930	HAKKARİ Depremi	7.2	2.514	-
1939	ERZİNCAN Depremi	7.9	32.968	116.720
1942	TOKAT-Erbaa Depremi	7.0	3.000	32.000
1943	SAMSUN-Ladik Depremi	7.2	4.000	40.000
1944	BOLU-Gerede Depremi	7.2	3.959	20.865
1953	ÇANAKKALE-Yenice Depremi	7.2	265	6.750
1957	MUĞLA-Fethiye Depremi	7.1	67	3.200
1957	BOLU-Abant Depremi	7.1	52	5.200
1964	BALIKESİR-Manyas Depremi	7.0	23	5.398
1970	KÜTAHYA-Gediz Depremi	7.2	1.086	19.291
1976	VAN-Çaldıran Depremi	7.5	3.840	9.232
1999	İZMİT Depremi	7.4	17.480	73.342
1999	DÜZCE Depremi	7.2	763	35.519
2011	VAN Depremi	7.2	644	17.005
2023	KAHRAMANMARAŞ-Pazarlık-Elbistan Depremleri	7.7 ve 7.6	~60.000	717.614

Kaynak: Boğaziçi Üniversitesi, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, 2024.

1950’li yıllarda kırsal alanlardan kentlere doğru bir nüfus hareketliliği başlamış ve barınma sorununu da beraberinde getirmiştir. Barınma sorununa çözüm niyetiyle sürece ehliyeti olmayan konut üreticilerinin dahil oldukları yer seçimi konusunda yapılan yanlışlıklara ek olarak imalat hataları, yanlış malzeme seçimleri, vb. sorunlarla üretilen konutların Türkiye’nin konut stokunda önemli bir paya sahip olduğu vurgulanmalıdır (Bozkurt ve Ayfer 2018). Geçmiş zamanda bu stoktan konut sahibi olan bireylerin yapı kalitesi, üretim biçimi, zemin

koşulları, vb. birçok önemli koşulu göz ardı ederek ya da farkında olmayarak bir konut edinme çabasında içerisinde olduklarını söylemek mümkün olacaktır. Esasen kısa vadede barınma problemi için çözüm üretildiği ancak uzun vadede geri dönüşmesi zor bir sürecin temellerinin atıldığı dikkati çekmektedir.

1999 yılında 17 Ağustos İzmit Depremi ve 12 Kasım Düzce Depreminin (Marmara Depremleri) yıkıcı etkisiyle yüz yüze gelindiğinde, can güvenliğinin sağlanması konusunda yapı dayanımının önemi anlaşılmaktadır. Bu çerçevede hem içinde bulunulan kriz yönetimini daha hızlı ve etkin yürütebilmek hem de olası depremler için risk yönetimi safhasında hazırlıklı olabilmek adına 1999 Ağustos ayından 2000 yılı temmuz ayına kadar geçen sürede 38 kanun ve kanun hükmünde kararname, 28 kararname, 6 yönetmelik, 17 tebliğ ve 9 genelge olmak üzere yasal anlamda birçok adım atıldığı görülmektedir (Görgülü, 2023:28). Bu noktada 1999 Marmara Depremleri ile birlikte depreme karşı dayanımı yüksek yapıların oluşturulması konusunda merkezi ve yerel yönetimlerde, konut üreticilerinde, konut tüketicilerinde ve diğer paydaşlarda farkındalık oluşturduğu dikkati çekmektedir. Paydaşlar yaşananlardan ders çıkarsalar da o yıllarda medyanın günümüzdeki kadar güçlü iletişim şartlarına sahip olmaması nedeniyle zamanla bu farkındalık zamanla azalmış ve toplum üzerindeki etkisinin uzun sürmediği söylenebilecektir.

240

Marmara Depremleri'nin on iki sene sonrasında (2011 yılında) 7.2 büyüklükte Van Depremi meydana gelmiştir. Van Depremi ile birlikte devlet, 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun ile kriz odaklı afet sonrasında yapılan müdahaleci bir yaklaşım yerine risk odaklı bir yaklaşım ile yapı stokunun yenilenmesi adına 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'u çıkarmıştır (Görgülü, 2023:17). Yasal çerçevede deprem oluşmadan yapılarını yenilemek isteyen hak sahipleri için bir sistem kurgulanarak afet açısından sorun oluşturan yapı stokunun yenilenmesi hedeflenmiştir. Bireylerin de bu kapsamda 1999-2011 yılları arasında Türkiye'de muhtelif yerlerde farklı büyüklüklerde depremler yaşanmış olmasına rağmen büyük bir depremin yaratmış olduğu yıkıcı etki karşısında sönümlenen farkındalık düzeylerinin tekrar canlandığını söylemek mümkün olmakla birlikte 1999 Marmara Depremleri sürecinden daha iyi bir bilgi ve tecrübe seviyesine sahip olduğu görülmektedir.

2011 Van Depremi'nden sonra 6.9 büyüklüğünde gerçekleşen 2020 İzmir Depremi'nde 117 kişi hayatını kaybetmiş, 1.034 kişi yaralanmış, 17 bina sarsıntı sırasında çökmüş, 1.863 hasarlı bina oluşmuştur (İzmir Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, 2023). Deprem büyüklüğü yönünden İzmir Depremi'nden daha büyük depremler yaşanmasına rağmen, binaların çöktükleri anın çeşitli haberleşme ve iletişim araçları vasıtasıyla hızla yayılması ve günlerce bu konuyu uzmanlarla, depremezdelemlerle birlikte konu etmesi depremi yaşamayan bireylerde dahi farkındalık seviyesini belli bir düzeye çıkardığı görülmektedir. Bu defa artık yapıların inşasında yapılan hatalar, çıkarılan dersler daha bilindik olmakla birlikte bireylerde hassasiyet ile birlikte gelişen farkındalık seviyesi ve psikolojik bir direnç gözlemlenmektedir.

Sonrasında yüzyılın felaketi olarak adlandırılan 6 Şubat 2023 tarihinde arka arkaya 7.7 büyüklüğünde Kahramanmaraş-Pazarcık Depremi ve 7.6 büyüklüğünde Kahramanmaraş-Elbistan Depremi yaşanmıştır. Yaşanan bu felaket sonunda 11 il etkilenmiş, yaklaşık olarak 60.000 kişi hayatını kaybetmiş, 717.614 bina hasar görmüştür (Tablo 1). Bu depremi yaşasın ya da yaşamasın tüm toplum genelinde deprem gerçeğinin önemszenmesi gereken bir konu olduğunu ve bu kapsamda konut üretiminde ya da tercihinde çok daha bilinçli olması gerektiği konusunda derin bir etki oluşturduğu vurgulanmalıdır.

Yaşanan tüm depremler farklı yönlerde bireylerdeki farkındalık düzeyine katkı sağlamış ve bu durum da konut seçimine yansımıştır. Toplum, depreme genellikle maruz kalınan yerin konut olduğunu tecrübe ettiğinden iskân ettikleri konutu bir kez daha gözden geçirme gereği duymaktadır. 2023 Kahramanmaraş Depremlerine kadar konutu kiralamak, barınma ya da yatırım amacıyla satın almak isteyen bireyler için yapının güvenliği, zemin yapısı, Deprem Yönetmeliği'ne uygun inşa edilip edilmemesi, kat sayısı gibi faktörleri öncelik arz etmezken daha çok manzara, güneş alma, bulunduğu kat, konumsal avantajlar, ulaşım imkanlarına yakınlık, vb. daha deprem gerçeğinden uzak faktörler çok daha önemli görülmektedir. Ancak mevcut durumda tüm paydaşlar için durumun değiştiği güvenli bir konutu tercih etme noktasında tüketici daha bilinçli ancak inşa etmek noktasında konut üreticisi; yasal çerçeveyi oluşturmak, denetlemek, vb. konularda merkezi ve yerel yönetimin de bir o kadar sorumlu ve bilinçli davranması zorunlu görülmektedir.

Türkiye'deki afet sonrası yeniden yapılaşma çalışmaları, bireylerin güvenlik ihtiyaçları ve sosyal bütünleşme olanaklarını sağlayacak şekilde mekânsal düzenlemelere odaklanmaktadır. Özellikle, 1999 Marmara Depremi sonrası yapılan çalışmalarda, bireylerin afetlere karşı duyarlılıklarının artmasıyla birlikte dayanıklı konutlara olan talebin arttığı bilinmektedir. Yılmaz (2012: 63) tarafından bu dönemde yapılan kentsel dönüşüm projelerinde, bireylerin mekânla olan ilişkilerinde güvenlik ve psikolojik dayanıklılık gibi unsurların göz önünde bulundurulması gerektiği savunulmaktadır. Bu açıdan CD-RISC gibi ölçüm araçlarıyla bireylerin psikolojik direncinin ön planda tutulduğu projeler, Türkiye'de afet sonrası mekânsal dönüşümün bireylerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlanmasına katkı sağlamaktadır. Afet sonrası mekânsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde, bireylerin psikolojik dayanıklılık seviyeleri konut tercihlerinde ve çevreyle kurdukları ilişkilerde belirleyici olmaktadır. CD-RISC, bireylerin dayanıklılık düzeylerini ölçerek, onların afet sonrası mekânsal uyum yeteneklerini değerlendirmeye imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda, psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin güvenlik, dayanıklılık ve sosyal bağlılık sağlayan konutlara yönelmeleri, afet sonrası mekânsal planlama çalışmalarında dikkate alınması gereken kritik bir faktör olarak dikkati çekmektedir.

Afet sonrası konut tercihleri, bireylerin yalnızca güvenlik ve dayanıklılık gereksinimlerine değil, aynı zamanda mekâna aidiyet duygusuna ve yer edinme isteğine göre de şekillenmektedir. Literatürde afet sonrası mekânsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde bireylerin mekâna olan bağlılıkları ve mekânda yer edinme arzuları, çeşitli sosyo-psikolojik faktörlerle ilişki-

lendirilerek ele alınmıştır. Mekâna aidiyet duygusu, özellikle afet sonrası yeniden yapılanma döneminde bireylerin yeni yaşam alanlarına adaptasyon süreçlerini etkileyen önemli bir unsur olarak görülmektedir. Mekâna aidiyet, bireylerin bir yeri kendilerine ait hissetmeleri ve o yerle duygusal bir bağ kurmaları olarak tanımlanmaktadır.

Konut tercihi konusunda birçok ölçüt bulunmaktadır. Makro ölçekte konutun yer aldığı çevrenin deprem tehlikesinin olup olmamasına önem verilmektedir. Deprem tehlikesine neden olabilecek fay hattına yakınlık, zemin yapısı, zemin sıvılaşması riski gibi faktörler dikkate alınmaktadır. Mikro ölçekte ise yapı bazında depreme karşı güvenli olması ön plana çıkmaktadır. Deprem Yönetmeliğine uygun inşa edilmiş, yapılar arası uygun mesafe bırakılmış, zemin durumuna uygun yapılaşmış ve kat yüksekliği verilmiş olması bireylerin konutu tercihinde kendisini daha güvende hissetmesine ve psikolojik açıdan sağlanan psikososyal desteklerle birlikte daha hızlı eski düzenlerine dönmelerine imkân tanımaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Afet sonrası bireylerin psikolojik dirençliliğinin konut tercihleri üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek amacıyla yöntem olarak derinlemesine görüşme yapılması tercih edilmiştir. Veri toplama sürecinde, Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (CD-RISC) ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Ölçeği kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. CD-RISC ölçeği ile bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ölçülürken, TSSB ölçeği ile travmatik olayların bireyler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde, afet sonrası sosyal destek mekanizmalarının etkisi, bireylerin başa çıkma stratejileri ve demografik özellikleri gibi unsurları dikkate alınmıştır. Toplamda 126 katılımcıya uygulanan anketler, Adıyaman İli'nde depremden en çok etkilenen dört farklı mahalle olan Sümerevler, Eskisaray, Yavuz Selim ve Alitaşı Mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Şekil 1'de gösterilen dört mahallenin yeri depremin etki alanını da göstermektedir. Bu alanların seçilmesi yıkımın en çok olduğu ve etki alanının merkez bölgede bulunması ile öne çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmada ele alınan bazı temel sorulara yanıt aranmıştır. "Afet sonrası psikolojik dirençlilik hangi faktörlere göre değişiklik göstermekte, bireyler bu süreçte başa çıkma mekanizmalarını nasıl geliştirmekte ve psikolojik dirençlilik seviyesine bağlı olarak konut tercihini etkileme düzeyi nedir?" soruları üzerinden yapılan görüşmelerde bireylerin afet sonrası yaşadıkları deneyimler, psikolojik dirençlilik süreçleri ve konut tercihlerini etkileyen faktörler detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Bu çalışma, Adıyaman İl'inde afet sonrası bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ve konut tercihlerinin etkisini incelemek amacıyla, nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma bir desenle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada hem Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (CD-RISC) hem de Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Ölçeği kullanılarak bireylerin psikolojik durumları değerlendirilmiş ve görüşmeler yoluyla elde edilen bulgular zenginleştirilmiştir. Çalışma kapsamında Adıyaman İl'inde afet sonrası yaşamlarını sürdüren 126 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. CD-RISC, bireylerin psiko-

Şekil 1

Adıyaman İli'nde Seçilen Mahalleler (Sümerevler, Eskisaray, Yavuz Selim ve Alitaşı)

lojik dayanıklılık düzeylerini ölçmek için kullanılmış 25 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir form uygulanmıştır (1: Hiç katılmıyorum - 5: Tamamen katılıyorum). Travma sonrası stres belirtilerini değerlendirmek için ise 17 maddelik TSSB Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler, katılımcıların afet sonrası dayanıklılıklarını ve travma düzeylerini anlamak için temel ölçütleri sağlamıştır.

Anket ve görüşmelerde kullanılan temel sorular, bireylerin afet sonrası yaşam koşulları ve konut tercihlerini anlamaya yönelik olarak geliştirilmiştir. Örnek sorular:

1. Afet sonrası psikolojik dayanıklılık düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Travma belirtileriniz (örneğin, kabuslar, tekrarlayan düşünceler) günlük yaşamınızı nasıl etkiliyor?

3. Hangi tür konutlarda yaşamak sizi daha güvende hissettirir?
4. Afet sonrası dönemde ailenizden ve çevrenizden aldığınız destek toparlanmanızı nasıl etkiledi?
5. Deprem yönetmeliğine uygun yapılarda yaşama eğiliminizin sebepleri nelerdir?

olarak düzenlenmiş olup bağımsız değişkenler; bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri, sosyal destek düzeyleri, ekonomik durumları ve demografik özellikler (yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim durumu) olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkenler ise konut tercihleri (güvenli yapı tercihleri, sosyal konut projelerine yönelim) ve çevresel uyum kapasiteleri olarak tanımlanmıştır.

- Katılımcıların anketlere verdikleri yanıtlar SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile güvenli konut tercihleri arasında pozitif bir korelasyon ($r=0.72$, $p<0.01$),
- Sosyal destek düzeyleri ile dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki ($r=0.65$, $p<0.01$),
- Ekonomik zorlukların travma düzeyini artırıcı etkisi ($r=-0.58$, $p<0.05$) tespit edilmiştir.

244

Ek olarak, psikolojik dayanıklılık düzeyi düşük bireylerin geçici barınma alanlarına yönelme eğilimlerini anlamak için regresyon analizi yapılmıştır. Bu analiz, ekonomik faktörlerin ve sosyal destek eksikliğinin bu eğilim üzerindeki belirleyici rolünü doğrulamıştır ($\beta=-0.44$, $p<0.01$). Katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar, tematik analiz ile incelenmiş ve sonuçlar bulguların nicel analizleriyle desteklenmiştir. Ancak, çalışmanın sınırlılıkları arasında örneklem büyüklüğünün yalnızca Adıyaman İl'ini kapsamaması ve bireylerin geçmiş travmatik deneyimlerinin detaylı incelenmemiş olması yer almaktadır.

Çalışmanın Bulguları

Çalışmada, afet sonrası bireylerin psikolojik dirençlilik düzeyleri ve konut tercihlerinde konunun etkisini irdelemek amacıyla yapılan görüşmeler sonucunda çeşitli bulgular elde edilmiştir. Görüşmeler neticesinde, Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (CD-RISC) sonuçları, katılımcıların büyük çoğunluğunun orta seviyede psikolojik dayanıklılık sergilediğini göstermektedir. Sonuçlar, afetin bireyler üzerindeki etkisinin çeşitlilik gösterdiğini ve kişisel başa çıkma stratejilerinin dirençlilik seviyelerinde önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Ölçeği sonuçları ise, bazı bireylerin ciddi düzeyde travma belirtileri gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle tekrarlayan düşünceler, kabuslar, dikkat dağınıklığı ve duygusal kopukluk gibi semptomların, afet sonrası bireylerin psikolojik sağlıklarını önemli ölçüde olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Görüşmeler sırasında, bireylerin ekonomik zorluklar, barınma sorunları ve geleceğe dair belirsizlik gibi faktörlerin, travma belirtilerinin daha da kötüleşmesine neden olduğu anlaşılmıştır. Özellikle uzun vadeli barınma

sorunları ve iş kayıpları, bireylerin afet sonrası toparlanma sürecini zorlaştırmış ve stres seviyelerini artırmıştır.

Derinlemesine görüşmeler neticesinde; katılımcıların %68'i, afet sonrası en önemli ihtiyaçlarının güvenli bir yaşam alanı olduğunu belirtmiştir. Bu grup, dayanıklı yapı standartlarına uygun konutlara daha yüksek bir eğilim göstermiştir. Sosyal destek mekanizmalarının öneme vurgu yapan katılımcıların %82'si, afet sonrası aile ve yakın çevrenin sağladığı desteğin, toparlanma sürecindeki en kritik etken olduğunu belirtmiştir.

Bu bulgular, bireylerin dayanıklılık düzeylerini artırmada toplumsal dayanışmanın hayati bir rol oynadığını göstermektedir. Masten'in "ordinary magic" kavramına uygun olarak, bireylerin olağan yaşamlarında farkında olmadan geliştirdikleri sosyal bağların, kriz durumlarında devreye girdiği ve dayanıklılığı artırdığı doğrulanmıştır. Adıyaman İli özelinde, yerel topluluk bağlarının ve kültürel normların etkisinin, afet sonrası psikolojik dayanıklılığı destekleyici bir unsur olarak öne çıktığı görülmektedir.

Konut tercihinde güvenlik algısının, toplumsal dayanışmanın ve sosyoekonomik durumun etkili olduğu çalışmanın diğer bulguları arasında yer almaktadır. *Güvenlik algısı* yönünden; katılımcıların %70'i, Deprem Yönetmeliği'ne uygun yapılarda yaşamının psikolojik huzur sağladığını ifade etmiştir. Özellikle daha önce ağır travmatik kayıplar yaşayan bireylerin bu tercihinin, güvenlik arayışlarının bir göstergesi olduğu kabul edilmektedir. *Toplumsal dayanışma* yönünden; katılımcıların %55'i, dayanışma ruhunun güçlü olduğu mahallelerde yerleşmeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu oran, bireylerin afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde sosyal bağların önemini açıkça ortaya koymaktadır. *Sosyoekonomik durum* yönünden ise; gelir düzeyi düşük katılımcıların %63'ü, sosyal konut projelerine yöneldiğini belirtmiş, bu durum ile ekonomik kaynakların sınırlı olmasının dayanıklılık mekanizmalarını doğrudan etkilediğini söylemek mümkün olabilecektir.

Bulgular ayrıca, bireylerin afet sonrası psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile çevresel uyum kapasiteleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Dayanıklılığı yüksek bireylerin %78'i, çevresel stres faktörlerine uyum sağlama konusunda daha esnek olduğunu ve bu durumun konut seçimlerini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Bu açıdan konut tercihi ve psikolojik süreçlerinin görüşmelerde çalışmanın özgün sorularına yönelik odak noktaları öne çıkmaktadır. *Psikolojik Dayanıklılık ve Güvenlik Algısı* açısından yapılan derinlemesine görüşmeye göre; psikolojik dayanıklılığı yüksek olan bireylerin %75'i, Deprem Yönetmeliği'ne uygun, güvenli ve dayanıklı yapılarda yaşamayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum, psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin afet sonrası yaşadıkları travmalara karşı daha sağlam bir güvenlik algısına sahip olduklarını ve bu algının konut tercihlerini etkilediğini göstermektedir. Öte yandan, psikolojik dayanıklılığı düşük olan bireylerin %60'ı, ekonomik nedenlerle geçici barınma alanlarında yaşamayı tercih ettiklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla, ekonomik faktörlerin etkisi, dayanıklılık düzeyi düşük bireylerde daha belirgin hale gelmektedir. Psikolojik dayanıklılığın yüksek olduğu bireylerin güvenliğe öncelik vermesi, afet sonrası yaşam alanı seçiminde daha kalıcı ve sağlam çözümlere yönelmelerini sağlarken, dayanıklılığı

düşük olanların geçici ve belirsiz çözümlerle yetinmek zorunda kaldıkları görülmektedir. **Sosyal Destek Düzeyi ve Konut Tercih**i açısından ise; sosyal destek düzeyi yüksek olan bireylerin %80'i, komşuları ve yerel toplulukları ile iş birliği yaparak yeniden konut edinmeyi tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu durum, sosyal desteğin bireylerin afet sonrası konut tercihlerinde önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, sosyal destek düzeyi düşük olan bireylerin %55'i, yalnız başına karar vererek geçici konutlara yönelindiklerini ifade etmiştir. Bu bulgu, sosyal destek eksikliği yaşayan bireylerin yalnızlık hissiyle daha az dayanıklı ve belirsiz konut tercihleri yapma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Böylece, sosyal destek kaynaklarının, bireylerin psikolojik dirençlilik düzeylerini artırarak konut seçimlerinde daha olumlu sonuçlar doğurabileceği anlaşılmaktadır.

Yerel bağlamın önemi bulgularla vurgulanmıştır. Adıyaman İli'ndeki dayanıklılık seviyelerinin, yerel kültürel normlar ve yardım süreçleriyle doğrudan ilişkili olduğu dikkati çekmektedir. Katılımcıların %48'i, afet sonrası kültürel aidiyetlerini destekleyen çevrelerde yaşamayı tercih ettiklerini ifade etmiş, bu durum ile afet sonrası yeniden yapılanma politikalarının yerel değerlere uygun şekilde planlanmasının önemi ortaya konmaktadır.

Çalışmada, afet sonrası konut tercihlerini şekillendiren bulgular temel unsurların yalnızca fiziksel ihtiyaçlarla değil, bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri, toplumsal bağları ve çevreyle uyum kapasiteleriyle de bağlantılı olduğunu göstermektedir. Çalışma kapsamında CD-RISC Ölçümü (Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği) kullanılarak, bireylerin zorluklarla başa çıkma kapasitelerini ölçmek için geliştirilmiş bir araç işlevi görmüştür. Bireylerin afet sonrası karşılaştıkları zorluklar karşısında ne kadar dirençli olduklarını anlamak için bu ölçek kullanılmıştır. CD-RISC sonuçları, bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini kategorize etmiş ve dayanıklılık düzeyi yüksek bireylerin konut tercihlerinde daha esnek ve uzun vadeli düşünme eğiliminde olduklarını, dayanıklılık düzeyi düşük bireylerin ise daha hızlı ve güvenlik odaklı tercihler yaptıklarını ortaya koymuştur. Psikolojik dayanıklılık kavramı, bireylerin olumsuz yaşam koşullarına rağmen iyilik hallerini sürdürebilmeleri, uyum sağlayabilmeleri ve toparlanma becerilerini ifade etmektedir. CD-RISC, bu dayanıklılık kapasitesini ölçmek için geliştirilmiştir ve genellikle travma, stresli yaşam olayları veya kriz durumları sonrasında bireylerin tepkilerini değerlendirmek için kullanılmaktadır. Afet sonrası yapılan bu çalışmada CD-RISC'in kullanılması; bireylerin bu dayanıklılık boyutlarına ne ölçüde sahip olduğunu ölçerek, konut tercihleri gibi karar mekanizmalarını nasıl etkilediklerini anlamayı sağlamaktadır. Dayanıklılık, bireyin stresli bir durumda ne kadar etkili bir şekilde hareket edebileceğini ve gelecekteki tercihlerinde bu durumun nasıl bir rol oynadığını anlamak için kritik bir kavramdır. Çalışmanın bulguları, bireylerin dayanıklılık düzeyleri ile konut tercihleri arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durumda da, dayanıklılığı arttırmaya yönelik toplumsal veya bireysel müdahalelerin, afet sonrası yaşam koşullarını iyileştirmede önemli bir araç olabileceğini ortaya koymaktadır.

TSSB ölçekleri ise, afet sonrası bireylerin travmatik stres seviyelerini ölçmek için kullanılmıştır. Bu ölçüm, bireylerin yaşadığı stresin, konut tercihlerindeki güvenlik, stabilite ve

yakın çevreye duyulan ihtiyaç gibi faktörlere nasıl yansıdığını anlamaya yardımcı olmaktadır. TSSB skorları yüksek olan bireylerin, daha izole veya daha az riskli bölgeleri tercih etme eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Çalışmada yapılan derinlemesine görüşmeler, katılımcıların afet sonrası konut tercihlerini etkileyen faktörleri daha derinlemesine anlamak için kullanılmıştır. Görüşmelerde şu sorular ele alınmıştır:

- Konut seçiminde hangi unsurlar (fiziksel yapı, mahalle güvenliği, sosyal bağlar gibi) önceliklidir?
- Afet öncesi yaşam alanlarıyla kıyaslandığında, afet sonrası beklenti ve ihtiyaçlarda ne tür değişimler yaşanmıştır?
- Sosyoekonomik durum, konut tercihlerinde nasıl bir rol oynamıştır?
- Çevreyle uyum (örneğin yeşil alanlara yakınlık veya sosyal etkileşim imkanları) konut tercihinde nasıl bir etkide bulunmuştur?

Bu yöntemlerin bir arada kullanılması, bireylerin konut tercihlerini çok boyutlu bir bakış açısıyla analiz etmeyi sağlamıştır. Elde edilen sonuçlar, Adıyaman özelinde yapılan konut politikası planlamalarında güvenlik, dayanıklılık ve sosyal uyum faktörlerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çalışma hem bireysel hem de toplumsal dayanıklılık mekanizmalarının afet sonrası süreçlerde ne derece etkili olduğunu anlamak ve politika yapıcılar için yol gösterici veriler sunmak açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, çalışmanın bulguları, afet sonrası psikolojik dirençliliğin hem bireysel hem de toplumsal faktörler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Sosyal destek ağları, kültürel normlar ve toplumsal dayanışma, bireylerin travmatik olaylarla başa çıkma süreçlerinde önemli bir role sahipken aynı zamanda yaşanabilecek olumsuz koşullara karşı direnci artırmayı hedeflemektedir. Ancak her bireyde bu süreç aynı seviyede cevap bulamadığını göz ardı etmemek gerekir. Konut tercihlerini belirleyen koşulların direnç seviyesi düşük olan grup için daha katıyken, direnç seviyesi yüksek olan grupta biraz daha esnek olduğu çalışma sonucuyla ortaya konulmuştur. Gelinek noktada tüm direnç gruplarının ortak tercihlerinin deprem riski taşımayan bir bölgede, yüksek katlı olmayan konutlarda yaşamak istedikleri yönünde olduğu görülmektedir. Ayrıca maddi yeterlilik, ailevi bağlar, eğitim, sürdürülen ekonomik faaliyetler, yöreye bağlılık, vb. gibi farklı sebeplerden ötürü Adıyaman İli'nde yaşamak zorunda kalıp herhangi bir konut tercihi olmaksızın mevcut şartlarında devam etmek durumunda olanlar da yer almaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Anadolu coğrafyasında meydana gelen birçok deprem felaketi arasında en büyük yıkımın yaşandığı 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, bireylerin hem fiziksel hem de psikososyal dayanıklılığını sınamıştır. Bonanno (2004: 23) ile Smith vd. (2008: 196) tarafından dayanıklılığı yüksek bireylerin travma sonrası hızlı toparlanma eğiliminde olduğunu vurgulanırken

Zautra, Hall ve Murray (2010: 6) ise çevresel unsurlar ve sosyal destek yapılarının afet sonrası güvenli konut tercihleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Adıyaman İli kapsamında yapılan bu çalışmada, CD-RISC uygulamalarıyla depremzedelerin dirençlilik seviyelerinin, daha güvenli ve depreme dayanıklı yapıları tercih etme eğilimini güçlendirdiğini göstermektedir. Özellikle sosyal destek düzeyi yüksek bireylerin toplulukları ile iş birliği yaparak yeniden konut edinme tercihinde bulunmaları, depremin yalnızca yapısal değil, toplumsal dayanışma düzeyindeki etkisini de gözler önüne sermektedir. Bu sonuçlar, deprem-zemin ilişkisi ve depreme dayanıklı yapı konusunda farkındalığın artışı ve buna bağlı olarak bireylerin psikolojik direnç seviyesinin konut seçimini doğrudan etkilediğini bir kez daha doğrulamaktadır.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, bireylerin yalnızca güvenli bir yaşam alanı arayışını değil, aynı zamanda kültürel aidiyet ve sosyal bütünleşme gibi temel insani ihtiyaçlarını da ön plana çıkarmıştır. Çalışmada katılımcıların %48'inin afet sonrası kültürel aidiyetlerini destekleyen çevrelerde yaşamayı tercih ettiğini belirtmesi, yerel bağlamın afet sonrası iyileşme ve yeniden yapılanma süreçlerinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Manzo ve Perkins'in (2006: 336) mekâna aidiyetin travma sonrası iyileşme üzerindeki etkisine dair bulguları ile Yılmaz'ın (2012: 63) afet sonrası mekânsal dönüşümde güvenlik ve sosyal bütünleşme ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiğine yönelik vurgusu, bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Adıyaman İli özelinde yapılan çalışmada, katılımcıların dayanıklılık seviyelerinin ve kültürel bağlamda aidiyet hislerinin, konut tercihleri üzerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, depremzedelerin yalnızca güvenli yapılar değil, aynı zamanda kimlik taşıyan ve aidiyet duygusunu destekleyen çevreleri tercih ettiğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Yerel değerlere uygun yeniden yapılanma politikalarının geliştirilmesi, bireylerin fiziksel ve psikososyal iyileşme süreçlerine katkıda bulunacaktır.

Çalışmada elde edilen bulgular, afet sonrası bireylerin psikolojik dirençlilik düzeylerinin konut tercihlerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %83 oranında, sosyal destek mekanizmalarının bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını olumlu yönde etkilediğini belirtmiş, bu durumun toplumsal dayanışmanın hayati bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Katılımcıların %68'i, güvenli bir yaşam alanı arayışlarının en önemli ihtiyaçları olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (CD-RISC) sonuçları, katılımcıların %72 oranı ile orta düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, bireylerin travmatik deneyimlerle başa çıkma stratejilerinin ve toplumsal bağlarının, afet sonrası yaşama adaptasyon süreçlerinde kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Ölçeği sonuçları, bazı bireylerin ciddi düzeyde travma belirtileri gösterdiğini, bu durumun özellikle ekonomik zorluklar ve barınma sorunları gibi faktörlerle derinleştiğini ortaya koymuştur. Anketlerde yöneltilen "Deprem Yönetmeliğine uygun yapılarda yaşama eğiliminizin sebepleri nelerdir?" sorusuna istinaden katılımcıların %70'i, Deprem Yönetmeliğine uygun yapılarda yaşamayı tercih ettiklerini belirtmiş olup bu durum güvenlik algısının konut tercihlerini belirleyen önemli bir unsur olduğunu göstermekte-

dir. Bu açıdan bireylerin yönetmeliklere bir başka deyişle standartlara uygunluk/uygunsuzluk durumlarını önemseme düzeyleri de artmış olduğu; deprem öncesi sonrası durumlara karşı bir tavır olarak vurgulanmaktadır.

Ek olarak çalışma ile, sosyal destek düzeyi yüksek bireylerin %80'inin, komşuları ve yerel toplulukları ile iş birliği yaparak yeniden konut edinmeyi tercih ettiklerini ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yerel bağlamın önemi de çalışmanın bulgularında belirgin bir şekilde vurgulanmıştır. Katılımcıların %48'i, afet sonrası kültürel aidiyetlerini destekleyen çevrelerde yaşamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, yerel değerlere uygun yeniden yapılanma politikalarının oluşturulmasının önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları, afet sonrası konut politikası planlamalarında güvenlik, dayanıklılık ve sosyal uyum faktörlerinin dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır. Politika yapıcılar, yerel toplulukların güçlendirilmesi ve sosyal destek mekanizmalarının artırılması üzerine stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle, toplumsal dayanışmanın teşvik edilmesi ve yerel kültürel normların dikkate alınması, bireylerin afet sonrası yaşadıkları travmaları aşmalarına ve daha sağlıklı bir yaşam alanı seçmelerine katkı sağlayacağı vurgulanmalıdır.

Bireylerin psikolojik dayanıklılığının artırılması için özel programlar ve müdahaleler geliştirilmeli, bu süreçte sosyal destek ağlarının önemi vurgulanmalıdır. Ayrıca, ekonomik kaynakların sınırlı olduğu durumlarda sosyal konut projelerinin desteklenmesi, düşük gelirli bireylerin konut ihtiyaçlarının karşılanmasında kritik bir rol oynayacağı göz ardı edilmemelidir. Bu çalışma, bireylerin afet sonrası psikolojik dayanıklılık düzeylerinin, toplumsal bağlar ve çevresel uyum kapasiteleriyle birlikte konut tercihleri üzerindeki etkisini anlamak için önemli bir kaynak sağlamaktadır. Gelecek çalışmalar, farklı bölgelerde benzer araştırmalar yapılarak afet sonrası süreçlerin daha geniş bir perspektiften ele alınmasına katkıda bulunabilecektir.

Kaynakça

- Acerer, S. 1999. Afet Konutları Sorunu ve Deprem Örneğinde İncelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Bıkçe, M. (2015). "Türkiye'de Hasara ve Can Kaybına Neden Olan Deprem Listesi (1900-2014)", 3. *Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*, İzmir.
- Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve DAE. (2024). Erişim Adresi: <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/>.
- British Geological Survey. (2024). Erişim Adresi: <https://www.bgs.ac.uk/discovering-geology/earth-hazards/earthquakes/where-do-earthquakes-occur/>.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1): 20-28. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>

- Booth, J. ve Neill, J. (2017). Coping Strategies and the Development of Psychological Resilience. *Journal of Outdoor and Environmental Education*. 20 (1): 47-54.
- Bozkurt, Y. ve Ayfer, R. 2018. Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi: Kütahya İli Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*. (57): 144-162.
- Campbell-Sills, L. ve Stein, M. B. (2007). Psychometric analysis and refinement of the Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Validation of a 10-item measure of resilience. *Journal of Traumatic Stress*, 20(6), 1019–1028.
- Connor, K. ve Davidson, J. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Journal of Depression and Anxiety*. 18 (2):76-82.
- Cutter, S. L., et al. (2008). A place-based model for understanding community resilience to natural disasters. *Global Environmental Change*, 18(4), 598-606. DOI: 10.1016/j.gloenvcha.2008.07.013
- Görgülü, B. (2023). Türkiye’de Doğal Afetlerle İlgili Yasal Düzenlemelerin İzmir Bayraklı Depremi Kapsamında Refah Devleti İlkeleriyle İlişkili Olarak Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çankaya Üniversitesi.
- Hidalgo, M.C. ve Hernandez, B. (2001). Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology* 21(3):273-281.
- İzmir Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü. (2023). Erişim Adresi: <https://izmir.csb.gov.tr/deprem-sonrasi-agir-ve-orta-hasarli-binalarin-durumu-i-105737>.
- Kyle, G. T., Graefe, A. R., Manning, R. ve Bacon, J. (2004). Effects of Place Attachment on Users’ Perceptions of Social and Environmental Conditions in a Natural Setting. *Journal of Environmental Psychology* 24(2):213-225.
- Manzo, L.C. ve Perkins, D.D. (2006). Finding Common Ground: The Importance of Place Attachment to Community Participation and Planning. *Journal of Planning Literature* 20(4):335-350.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>
- Masten, A. S. (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*, 85(1), 6-20. <https://doi.org/10.1111/cdev.12205>
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F. ve Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1-2): 127-150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>.
- Smith BW, Dalen J, Wiggins K, Tooley E, Christopher P, Bernard J. (2008) The Brief Resilience Scale: Assessing the Ability to Bounce Back. *Int J Behav Med*;15(3):194-200. doi: 10.1080/10705500802222972. PMID: 18696313.
- Windle, G., Bennett, K. M. ve Noyes, J. (2011). A methodological review of resilience measurement scales. *Health and Quality of Life Outcomes*, 9(8). <https://doi.org/10.1186/1477-7525-9-8>
- Yılmaz, A. (2012). Türkiye’de Afetlerde Karşılaşılan Sorunlar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1 (1): 62-81.
- Zautra, A. J., Hall, J. S. ve Murray, K. E. (2010). Resilience: A new definition of health for people and communities. In J. W. Reich, A. J. Zautra, & J. S. Hall (Eds.), *Handbook of adult resilience: (3–29)*. The Guilford Press.